

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 3, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 336.213

*I. В. Цистан,
магістр з банківської справи
Черкаського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)*

СУЧАСНИЙ ВИМІР БАНКІВСЬКОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ

*I. V. Tsystan,
Master of Banking
Cherkasy Institute of Banking University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)*

CURRENT DIMENSION OF BANK INVESTMENT CREDITING OF AGRICULTURAL SECTOR AND PERSPECTIVE DIRECTIONS OF ACTIVIZATION

Сільське господарство як одна із стратегічних галузей економіки України в сучасних умовах потребує належного рівня фінансового забезпечення. У результаті ринкових трансформацій значна частина підприємств аграрної галузі втратила власні фінансові ресурси, а умови доступу до зовнішніх суттєво погіршилися.

Складне фінансове становище сільськогосподарських підприємств країни вимагає пошуку оптимальних механізмів фінансового забезпечення даної галузі в умовах сьогодення.

На сучасному етапі розвитку сільськогосподарських підприємств залишається багато питань, пов'язаних з оптимізацією фінансових відносин, оскільки збільшення вкладень фінансових ресурсів в сільське господарство сприятиме формуванню конкурентоспроможного агропромислового виробництва та розвитку економіки.

В статті проаналізовано сучасний стан фінансування сільськогосподарських підприємств та запропоновано шляхи його удосконалення, із застосуванням механізмів поєднання державного та банківського кредитування.

Agriculture as one of the strategic sectors of the economy of Ukraine in modern conditions require an adequate level of financial providing. As a result of market transformation of enterprises large agricultural sector has lost its own financial resources and access to external conditions have deteriorated significantly.

The difficult financial situation of agricultural enterprises in the country requires finding the best mechanisms for financial support of this industry in terms of today

At the present stage of development of agricultural enterprises still many issues related to the optimization of financial relations, as the increased investment of financial resources in agriculture contribute to the formation of competitive agro-industrial production and economic development.

The article analyzes the current state bank investment credits for agricultural enterprises and the ways of its improvement, mainly due to the state's participation in the process.

Ключові слова: банк, держава, інвестиційний кредит, сільськогосподарське підприємство, фінансування.

Keywords: bank, state, investment credit, agricultural enterprise, financing.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сільське господарство є однією з важливих галузей економіки України, ефективний розвиток якої дає можливість отримати надійне джерело надходжень до бюджету та потужний виробничо-економічний потенціал для розвитку села.

Однією з найбільш перспективних форм фінансування аграрних програм і проєктів є інвестиційне кредитування комерційними банками. Тому існує об'єктивна необхідність встановлення наукових і економічних передумов, які дозволять стимулювати банківське інвестиційне кредитування сільськогосподарських підприємств.

Метою статті виступає розробка та обґрунтування напрямів підтримки діяльності сільськогосподарського сектору на основі стимулювання інвестиційного кредитування банками сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інвестиційного кредитування та кредитування сільського господарства зокрема, розглядають у своїх працях А. А. Пересада, А. С. Криклій, І. П. Борецько, О. Д. Вовчак, С. М. Колодуха, Т. В. Майорова та інші.

Втім широке коло питань має дискусійний характер та потребує подальших розробок у напрямку вдосконалення механізму організації банківського інвестиційного кредитування сільськогосподарських підприємств в країні.

Виклад основного матеріалу. Взнявши до уваги основні принципи інвестиційного кредитування, які висвітлені в наукових доробках провідних науковців визначимо його характерні особливості:

- інвестиційний характер;
- переважно довгостроковий характер і значні обсяги кредитів;
- підпорядкованість правовій базі що регулює банківську та інвестиційну діяльність.

Важливим при встановленні кредитних відносин є узгодження інтересів як кредитора, так і позичальника. Лише за цієї умови інвестиційний кредит буде надаватися банком та ефективно використовуватись підприємством-позичальником.

В працях науковців взаємодія аграрних підприємств і комерційних банків висвітлюється як взаємовигідна: зростання обсягів кредитних вкладень для комерційних банків збільшує дохідність активних операцій у вигляді відсотків за користування кредитами, а для суб'єктів господарювання – дає змогу фінансувати виробничі витрати з метою безперервності відтворювального процесу, будучи стимулом ефективного використання банківських позик як джерела інвестиційних ресурсів [4, с. 94].

Інвестиційне кредитування аграрних підприємств базується на тих принципах, що й кредитування підприємств інших секторів економіки, але має суттєві особливості [2]:

- по-перше, чітку періодизацію процесу виробництва, що унеможливує перерви в ньому і викликає потребу в забезпеченні надання кредитів для товаровиробників галузі в чітко визначений час і в повному обсязі;
- по-друге, уповільнений оборот капіталу потребує збільшення термінів залучення кредитних ресурсів;
- по-третє, через нееквівалентність обміну та низький рівень прибутковості сільськогосподарського виробництва потребують зниження плати за кредит;

- по-четверте, низький рівень технічної оснащеності виробництва при високому рівні зносу техніки та використанні застарілої технології вимагає значного обсягу кредитного забезпечення;

- по-п'яте, підвищений рівень ризикованості галузі, що потребує застосування адекватного рівня страхового захисту.

Аналіз ресурсної бази багатьох підприємств показує, що без капіталовкладень, без допомоги фінансових установ, без притоку коштів в економіку не можливо досягнути економічного зростання.

Дослідивши структуру джерел фінансування капітальних інвестицій, можна відмітити, що підприємства фінансують свій розвиток переважно за рахунок власних коштів, частка яких за період 2010-2013 років складала 56 – 60 %. На другому місці – банківські кредити із часткою 14 – 18 % [9].

Аналіз динаміки капітальних інвестицій, здійснених за рахунок банківських кредитів та інших позикових коштів, свідчить про їх зростання в 2010-2013 рр. (рис. 1).

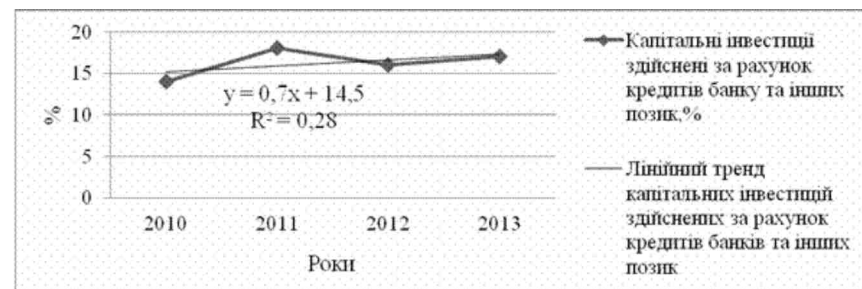

Рис. 1. Динаміка капітальних інвестицій, здійснених за рахунок банківських кредитів та інших позикових коштів
Джерело: складено на основі [9]

Таким чином, має місце деяке протиріччя: з одного боку, спостерігається позитивна динаміка щодо нарощування загальних об'ємів кредитування суб'єктів господарювання, а з іншого – більшість підприємств і надалі потребує залучення фінансових ресурсів.

Розглянувши більш детально процес надання кредитів суб'єктам господарювання стає зрозумілим, що кількість виданих банками кредитів збільшується тільки в абсолютному значенні. В основному кредитуються підприємства лише певних галузей, інші підприємства як і раніше продовжують потребувати кредитних ресурсів.

Дослідження кредитування за останні роки свідчить про слабку але позитивну динаміку процесу кредитування сільського господарства. Так в 2010 році частка кредитних коштів наданих сільському господарству в загальній сумі кредитів за секторами економіки становила 5,3%, а на початку 2014 року її розмір становив 6,2% [7].

Важливим елементом аналізу банківського інвестиційного кредитування сільськогосподарських підприємств є аналіз структури кредитного портфелю юридичних осіб в українських банках (табл. 1).

Таблиця 1.
Кредитний портфель юридичних осіб в українських банках в 2010-2013 рр.

Період	2010	2011	2012	2013
Кредитний портфель юридичних осіб по Україні, млн. грн.	576 835	573 705	610 529	605 424
Надані кредити підприємствам сільського та лісового господарства, мисливства, млн. грн.	34 080	33 673	37 318	36 489
Темпи зростання наданих кредитів підприємствам сільського та лісового господарства, мисливства до відповідного періоду попереднього року, %	-	98,81	110,83	97,78
Питома вага кредитів наданих підприємствам сільського та лісового господарства, мисливства в кредитному портфелі юридичних осіб, %	5,91	5,87	6,11	6,03

Джерело: розраховано на основі [8]

Наведені показники свідчать про намагання банків розвивати кредитні відносини з позичальниками різних секторів економіки зокрема і сільськогосподарського сектору.

Інвестиційний кредит для аграріїв є одним із найважливіших зовнішніх джерел інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Загалом у складі кредитних портфелів банків розмір інвестиційних кредитів є низьким, хоча за останні роки спостерігається тенденція до його збільшення на 12,7 % в 2013 р. порівняно з 2010 р. [3].

Враховуючи означення поняття банківського інвестиційного кредиту важливо також в рамках аналізу інвестиційного кредитування розглянути показники довгострокового кредитування сільського господарства, адже саме довгострокові кредити найчастіше використовуються для розширення та модернізації.

Довгострокове кредитування сільського господарства в цілому за період з 2010 р. по 2011 р. як показано в табл. 2, мало тенденцію до зростання, лише в 2012 році спостерігалось незначне зменшення кредитів на 0,97%. В 2013 р. розмір наданих кредитів порівняно з 2012 р. зріс на 32,07% і становив 27534 млн. грн.

Таблиця 2.
Обсяг довгострокових кредитів наданих сільському господарству, мисливству та лісовому господарству, млн. грн.

Період	2010	2011	2012	2013
Обсяг наданих кредитів, млн. грн.	17588	21053	20847	27534
Розмір абсолютного відхилення наданих кредитів до відповідного періоду попереднього року, млн. грн.	-	3465	-206	6687
Темпи приросту наданих кредитів до відповідного періоду попереднього року, %	-	19,70	-0,97	32,07

Джерело: розраховано на основі [6]

Незважаючи на очевидний прогрес в останні роки у розвитку фінансово-кредитних відносин в аграрній сфері й істотне розширення банківського кредитування, існуюча ситуація набагато складніша: по-перше, обсяги залучених фінансово-кредитних потоків є ще далекими від потреб сектора, по-друге, кредитні механізми й технології ще недосконалі, оскільки кількісні й якісні параметри не відповідають викликам і запитам сьогодення, не враховують сповна об'єктивних економічних інтересів суб'єктів аграрного ринку через незначні обсяги, короткостроковість фінансово-кредитних ресурсів.

У безперервності відтворювального процесу і розвитку підприємницької діяльності в аграрній сфері важливе значення відіграє вітчизняна банківська система через запровадження прогресивних механізмів кредитування сільськогосподарських підприємств. До таких механізмів можна віднести інвестиційне кредитування. Але сучасні інвестиційні кредитні відносини в аграрному секторі, ускладнені низкою об'єктивних та суб'єктивних факторів. До таких факторів слід віднести:

- високу ризикованість галузі;
- застарілі технології виробництва та використання морально і фізично зношеної техніки;
- низький рівень інвестиційної привабливості галузі.

Сільськогосподарське виробництво є одним із найбільш ризикованих видів підприємницької діяльності. Ризиковість аграрного бізнесу визначає низка факторів, таких як: сезонність виробництва, залежність від погодних та кліматичних умов, тривалий період обороту капіталу, велика складність зміни асортименту продукції та технології, ряд інших причин.

Важливим фактором, що перешкоджає розвитку інвестиційного кредитування сільського господарства є низький рівень інвестиційного клімату як України загалом так і галузі зокрема.

Про стан інвестиційного клімату в Україні досить красномовно свідчать різноманітні рейтинги. Згідно з матеріалами загального дослідження Світового банку щодо умов ведення бізнесу в 185 країнах світу (Doing Business – 2013) перші місяця рейтингу займають Сингапур, США – країни, відомі своєю привабливістю як для ведення бізнесу, так і для проживання. Україна в цьому рейтингу займає 137 місце і прирівнюється за легкістю ведення бізнесу до таких країн як Лесото (на півдні Африки), Філіппіни, Палестинська Автономія (Сектор Газа і Західний берег річки Йордан) тощо [1]. Таке сусідство досить однозначно говорить про складності ведення бізнесу в Україні.

До основних чинників низької інвестиційної привабливості аграрної галузі слід віднести:

- сезонні особливості сільськогосподарського виробництва і залежність від природо-кліматичних умов;
 - відсутність у позичальника ліквідного забезпечення кредитів;
 - нестійкий фінансовий стан аграрних підприємств;
 - застаріле матеріально-технічне забезпечення, що в свою чергу впливає на рентабельність виробництва та показники прибутковості.
- Водночас, є фактори, які можуть стимулювати банки до надання кредитів сільськогосподарським підприємствам:
- наявність механізмів кредитування, зокрема факторинг;
 - надходження валютної виручки за умови експорту сільськогосподарської продукції;
 - розвиток агрохолдингів;
 - наявність значних вкладень: фінансових і трудових ресурсів у сільськогосподарські підприємства, які здійснювалися протягом кількох років;
 - потенціал галузі та досить широкі перспективи її розвитку;
 - пріоритетність галузі на рівні держави.

Узагальнюючи викладене, визначаємо, що сільське господарство є кредитомісткою галуззю і його нормальне функціонування без кредитних ресурсів, зокрема інвестиційних, у сучасних умовах практично неможливе. Це зумовлено специфікою сільського господарства.

Хоча інвестиційне кредитування аграрних підприємств набуває поширення, але механізм надання кредитів таким підприємствам ще потребує досить значного доопрацювання. Тому важливим є розробити відповідні механізми кредитування даної галузі із врахуванням галузевої специфіки. Це дасть можливість ефективно вкласти сформовані ресурси як на макrorівні, так і на рівні банку.

Для розвитку та забезпечення інвестиційного кредитування з боку банківських установ сільськогосподарських підприємств важливе місце має як фінансова, так і не фінансова підтримка держави.

Нефінансова підтримка є своєрідним інструментом мінімізації ризиків при інвестиційному кредитуванні банками сільськогосподарських підприємств, за якого держава не надає кредитів або іншої прямої допомоги самостійно.

Дієвим механізмом може бути застосування схеми банківської гарантії, де гарантом виступатиме держава в особі КМУ, загальну схему такої взаємодії представлено на рис.2.

Рис. 2. Механізм надання державної гарантії при кредитуванні сільськогосподарських підприємств

- 1 – заява на отримання кредиту;
 - 2 – запит на отримання державної гарантії;
 - 3 – погодження щодо надання гарантії з боку держави;
 - 4 – повідомлення банком про готовність виступити гарантом;
 - 5 – укладення договору гарантії;
 - 6 – укладення кредитного договору
- Джерело: складено на основі [5]

Для покращення процесу інвестиційного кредитування аграрної галузі важливим є участь у цьому процесі самих виробників аграрного сектору банків та держави.

Сільськогосподарські виробники повинні робити все можливе, щоб їхня діяльність була ефективною та прибутковою. Значними перевагами для підвищення забезпеченості інвестиційними ресурсами сільськогосподарських товаровиробників є також проведення регіональної і галузевої диверсифікації діяльності, використання системи сівозмін, потужної сільськогосподарської техніки та сучасних технологій.

Ці переваги можна успішно реалізовувати у великих агрофірмах, які працюють на міжрегіональному рівні та мають можливість обробляти десятки тисяч гектарів у різних регіонах, агрокліматичних зонах, знижуючи при цьому залежність від природно-кліматичних умов. Робота в різних агрокліматичних зонах дозволяє розширити набір культур, що вирощуються, і тим самим застрахуватися від негативної ринкової кон'юнктури на ту чи іншу продукцію.

Банки, в свою чергу, повинні враховуючи всі аспекти процесу інвестиційного кредитування намагатися розширити співпрацю з сільськогосподарськими виробниками та всіляко їх підтримувати. Необхідними умовами для активізації банківського інвестиційного кредитування агроформувань, з боку самого банку є підготовка фахівців та методичного забезпечення для більш точного та ефективного оцінювання інвестиційних проектів і потенційних позичальників. Банкам доцільно враховувати при створенні програм надання інвестиційних кредитів такі організаційно-економічні аспекти:

- вимоги законодавства;
- розподіл ризиків;
- доступність кредитів для позичальників;
- розміри підприємства-позичальника;
- тривалість діяльності позичальника;
- термін на який надається кредит;
- можливість поєднання кількох кредитних програм;
- процес повернення кредиту, включаючи штрафні санкції.

Одним із шляхів зниження для банків кредитних ризиків в агропромисловому секторі є кредитування агрохолдингів, що проводять диверсифіковану діяльність і тому мають незалежні джерела надходження коштів. У таких підприємствах мінімальний сукупний дохід від сільськогосподарської діяльності практично гарантований, і це дає банку підстави для більшої впевненості у своєчасному виконанні позичальником своїх зобов'язань за кредитним договором.

Аграрна політика держави в сфері інвестиційного кредитування у найближчій перспективі має бути спрямована на стійкий розвиток агропромислового комплексу на інноваційній основі, продовольчого забезпечення країни, розвиток ринкової інфраструктури, нарощування експортного потенціалу, створення умов для повноцінного розвитку села.

Одним із напрямів кредитної політики в аграрній сфері має бути створення державного режиму найбільшого сприяння в галузі кредитування сільського господарства. Інвестиції в сільськогосподарську науку і техніку призведуть до економічного зростання, середовища, сприятливого для інновацій.

В умовах ринкових відносин держава може здійснювати регулюючий вплив на процес інвестиційного кредитування наступними способами:

- шляхом забезпечення науково-обґрунтованого ціноутворення на сільськогосподарську продукцію та матеріально-технічні засоби;
- за рахунок проведення гнучкої кредитної та податкової політики;
- на основі стимулювання підприємницької діяльності та надання пільг кредиторам;
- шляхом виділення пріоритетних напрямів інвестування та капіталовкладень.

Український сільськогосподарський сектор, є галуззю яка, з одного боку, може стати локомотивом розвитку національної економіки та її ефективної

інтеграції в світовий економічний простір, а з іншого – зростання доходів, задіяного в аграрній економіці сільського населення, що складає понад третину всього населення країни, дати мультиплікативний ефект у розвитку інших галузей національної економіки.

Тому важливим для українських реалій є стимулювання розвитку сільських територій та діяльності сільськогосподарських підприємств. Використання механізму інвестиційного кредитування уможливило розвиток як сільськогосподарських підприємств, так і територій, на яких вони працюватимуть. Це в свою чергу сприятиме вирішенню соціально-економічних проблем.

Однією з найскладніших проблем є розбудова соціальної інфраструктури села. У сільській місцевості майже повністю призупинилося будівництво доріг із твердим покриттям, об'єктів інженерного облаштування, житла, об'єктів комунально-побутового й соціально-культурного призначення.

Погіршується техногенно-екологічна безпека, зростає кількість неорганізованих звалищ побутових, промислових та інших відходів. Також значною проблемою є зменшення кількості сільського населення, яке в основному спричинене не природними факторами, а процесами міграції людей в пошуках роботи та нормальних умов для життя.

Саме тому існує нагальна потреба забезпечення сільських населених пунктів дорогами і під'їздами з твердим покриттям, будівництва і облаштування вулиць, будівництва реконструкції та капітального ремонту мереж водопостачання і водовідведення, систем електропостачання, відбудова мережі соціально-культурного обслуговування населення, створенням робочих місць та зменшення рівня екологічного та техногенного навантаження на сільські території.

Підтримка сільського господарства та розбудова сільських територій та сільськогосподарських підприємств створить умови для:

- гарантування продовольчої безпеки держави;

- сприяння розвитку сільських поселень та формування середнього класу на селі через забезпечення зайнятості сільського населення та підвищення їх доходів;

- підвищення інвестиційної привабливості галузей аграрного сектору та фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств;

- підвищення конкурентоспроможності продукції, ефективності галузей, стабільності ринків;

- розширення участі України у забезпеченні світового ринку продукцією сільського господарства та продовольства;

- раціональне використання сільськогосподарських земель та зменшення техногенного та екологічного навантаження аграрного сектору на довкілля.

Поліпшення соціального та економічного становища на селі вимагає, насамперед, здійснення комплексних перетворень в аграрній сфері країни та заходів щодо підтримання діяльності сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах. Найбільші труднощі пов'язані із забезпеченням та пошуком коштів для фінансування вищевказаних заходів.

Висновки. За рахунок раціональної та ефективної організації процесу інвестиційного кредитування сільськогосподарських підприємств, як на рівні держави так і на рівні банків та самих суб'єктів господарювання вдасться створити умови для розвитку сільськогосподарського сектору та загального підвищення стану економіки в державі.

Для цього необхідно, щоб банківська система відповідала вимогам сьогодення та потребам усіх учасників ринкових відносин, а державні органи влади створили всі необхідні умови для ефективного здійснення процесу інвестиційного кредитування сільського господарства.

Зазначені рекомендації є важливими у напрямку вдосконалення банківського інвестиційного кредитування сільськогосподарських підприємств за рахунок спільних зусиль держави банків і самих підприємств.

Література.

1. Аграрний сектор України: інвестиційна привабливість, незважаючи на недосконале регулювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://svitagro.com/agrarniy-sektor-ukrayini-investiciyna-privablivist>
2. Аранчій В. І. Особливості банківського кредитування аграрних товаровиробників в сучасних умовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/01/010.pdf>
3. Бюлетень Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
4. Вдовенко Л. О. Необхідність аграрних підприємств у кредитному забезпеченні/ Л. О. Вдовенко// Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2011. – Вип. 2. – Ч. 1. – С. 94–98.
5. Ісаян А. М. Ризики при кредитуванні підприємств АПК та інструменти їх мінімізації/ А. М. Ісаян// Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2012. – № 2(14). – С. 29 – 33.
6. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
7. Офіційний сайт Національного рейтингового агентства "Рурік" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rurik.com.ua>
8. Офіційний сайт незалежної асоціації банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nabu.com.ua>
9. Рудь Л. П. Особливості банківського кредитування інвестиційної діяльності в Україні/ Л. П. Рудь// Інноваційна економіка. – 2013. – № 6 (44). – С. 261 – 264.

References.

1. Svit ahrotekhnolohij(2013), "Ahrarnyj sektor Ukrainy: investytsijna pryvablivist", nezvazhaiuchy na nedoskonale rehulivannia", available at: <http://svitagro.com/agrarniy-sektor-ukrayini-investiciyna-privablivist>, (Accessed 14 march 2015).
2. Aranchij, V. I. (2011), "Peculiarities of bank crediting of agricultural producers in the current conditions", available at: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/01/010.pdf>, (Accessed 13 march 2015).
3. The official site of The National bank of Ukraine (2015), "Bulletin of the National Bank of Ukraine", available at: <http://www.bank.gov.ua> (Accessed 15 march 2015).
4. Vdovenko, L. O. (2011), "The need for agriculture in the credit support", *Visnyk Chernivets'koho torhovel'no-ekonomichnogo instytutu*, vol. 2, pp. 94–98.
5. Isaian, A. M. (2012), "The risks at crediting agricultural enterprises and their minimization tools", *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsional'noho banku Ukrainy*, vol. 14, no. 2, pp. 29–33.
6. The official site of the National bank of Ukraine (2015), available at: <http://www.bank.gov.ua> (Accessed 15 march 2015).
7. The official site of the National Rating Agency "Rurik" (2015), available at: <http://www.rurik.com.ua> (Accessed 15 march 2015).
8. The official site of the independent association of banks of Ukraine (2015), available at: <http://www.nabu.com.ua> (Accessed 14 march 2015).
9. Rud', L. P.(2013), "Features of bank credit investment activities in Ukraine", *Innovatsijna ekonomika*, vol. 44, no. 6, pp. 261 – 264.

Стаття надійшла до редакції 18.03.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"